

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ! У зв'язку із закриттям кордонів через карантин газета тимчасово виходитиме виключно в електронному варіанті.

CHRISTLICHE STIMME • CHRISTIAN VOICE • LA VOIX CHRETIENNE

MÜNCHEN • B 20409

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ГОЛОС

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКОВНА ГАЗЕТА • UKRAINISCHE KIRCHENZEITUNG

РІК ВИДАННЯ • JAHRGANG 72

ЛИСТОПАД • NOVEMBER 2020 • Nr. 21 (3049)

ЦІНА • PREIS • 1,50 EURO

СВЯТОГО ВЕЛИКОМУЧЕНИКА ДИМИТРІЯ

Життя вмч. Димитрія сягає глибокої давнини, а мимо того, воно здавна позитивно оцінене вірними, також нашої Церкви, цього святого дуже люблять в нашому народі.

Ми стоїмо та молимося у церкві, збудованій на честь св. вмч. Димитрія. Його життя проходило у перших віках християнства і про нього написано, що його замордували, пробиваючи списами в 306 році. Ми вдячні цьому святому, як одному із безстрашних свідків перших століть християнства, що віддав своє життя за віру у правдивого Бога.

Варто зазначити, що він був молодий, багатий чоловік та займав визначне місце у суспільстві. Він не хотів відрікатися Христа, ради вигідного життя та військової кар'єри, але вважав, що померти християнином, вірним Спасителеві, – важливіше від найбільших нагород, матеріальних достатків та розкошів цього світу. Тому не вагався називати себе учнем Христа і жити так, щоб люди бачили його чесну поведінку, навіть, коли це грозило йому смертю.

Що важливого у житті мучеників? Важливо це, що вони не зважають ні на що, а дорожать тільки одним: щоб Боже ім'я шанувалося ними та іншими, котрим дають добрий приклад. Мученики непохитні у своїх переконаннях перед царями, їх не лякають погрози, для котрих вони завмерли, вони дивляться завжди вперед і бачать небо, Бога та щасливу вічність. Для них дуже важливо,

щоб не образити Господа, а прославити його, навіть своєю смертю.

Святий Димитрій промовляв своїм життям не тільки до своїх сучасників, він говорив до усіх людей протягом минулих століть, його спосіб життя звернений й до теперішніх поколінь, до нас із вами. І життя таких людей завжди цінне в очах Господніх: «Господь піклується життям невинних» (Пс 37,18).

Продовження на 4 стор. ▼

1934 рік, Волосате, Закарзоння, церква Св. Великомученика Димитрія, побудована 1837 року. В 1936 в селі було 1177 греко-католиків, громада належала до парафії Беньова Лютовиського деканату Перемишльської єпархії. Після Другої світової війни українців було вивезено до СРСР, церкву, як і село – знищено. Від Волосатого залишилися тільки підмурівок церкви, цвинтар з кільканадцятьма надгробками і чотири придорожні хрести. (з Вікіпедії; www.twojebieszczady.net)

ХТ

Чому і що саме львівська інтелігенція написала латинському Архієпископові Мечиславу Мокшицькому? **Стор. 4**

«Смолоскип остороги»: Микола Микитенко в акті протесту спалив себе. **Стор. 6**

Прощання з надзвичайною людиною – Раїсою Руденко. Не знала ні гордині, ні страху. **Стор. 8**

В ІТАЛІЇ МИТРОПОЛИТУ АНДРЕЮ ШЕПТИЦЬКОМУ НАДАЛИ ТИТУЛ ПРАВЕДНИКА

Комітет «Саду Праведників – Гаріво» м. Мілан визнав митрополита Андрея Шептицького Праведником, вписавши його ім'я серед «Праведників Монте Стелла». Церемонія вручення відзнаки відбулася 7 жовтня у Саді Праведників Мілану.

«Під час Другої світової

війни український митрополит Андрей Шептицький прийняв у митрополичі палати та греко-католицькі монастирі сотні переслідуваних євреїв, рятуючи їх від смерті. Ризикуючи власним життям, він писав до Гітлера та Гімлера, взято протестуючи проти винищення євреїв та забороняючи українцям брати участь у нацистських акціях», – йдеться в пергаменті відзнаки.

Для отримання відзнаки Блаженніший Святослав делегував владика Діонісія, делегата з повними правами апостольського екзарха для українців візантійського

обряду, у супроводі о. Андрія Солецького, керівника Секретаріату Глави УГКЦ в Римі, та о. Ігоря Крупи, капелана української громади м. Мілану.

Разом з митрополитом Андреем Шептицьким асоціація «Гаріво» надала титул Праведника іншим десятиєм особам, які рятували євреїв, ризикуючи власним життям. «Згадуючи приклад цих визначних постатей, хочемо закликати міжнародну спільноту до захисту вірменського населення Нагірного Карабаху та білоруського народу, де сотні людей були арештовані у відповідь на протистояння диктатурі однієї особи», – сказав у своєму слові професор Габріеле Ніссім, президент асоціації «Гаріво».

«Вшанування Праведників є унікальною нагодою не лише згадати минуле, а й задуматись над сьогоденням», – наголосив Ламберто Бертоле, голова Міської ради Мілану та президент Комітету гарантів Асоціації «Гаріво». **«Праведники є не лише постатями минулого, вони є прикладом відваги та людяності для сучасних поколінь, тому пам'ять про них є для нас святим обов'язком»**, – наголосив Бертоле.

До присутніх також звер-

нувся Джорджо Мортара, віцепрезидент Союзу єврейських організацій Італії. У своєму слові він зазначив, що «є дві категорії Праведників: ті, які рятували людські життя під час великих трагедій людства, як, наприклад, Голокост, і ті, які своїми вчинками у щоденному житті запобігають виникненню подібних трагедій».

Вручення відзнаки Праведника для митрополита Андрея Шептицького відбулося у відповідь на прохання Блаженнішого Святослава. Попередньо церемонія присвоєння відзнаки мала відбуватися 6 березня, але у зв'язку із запровадженням карантинних заходів була скасована. У попередніх заходах також передбачалась участь Глави УГКЦ. У своєму листі до Габрієла Ніссіма, президента «Гаріво», Блаженніший Святослав висловив вдячність єврейській спільноті за «гідне визнання героїчного прикладу митрополита Андрея Шептицького в його боротьбі проти будь-якої форми приниження людської гідності та захисту людських прав, а особливо – його любові до ближнього».

Асоціація «Сад Праведників – Гаріво» працює в Мілані з 1999 року та займа-

ється присвоєнням звання Праведника для людей, які під час різних геноцидів проявили моральну стійкість та людяність у порятунку осіб іншої національності, ризикуючи власним життям. З ініціативи «Гаріво» у різних країнах світу були створені пам'ятні сади, у яких висаджуються дерева на честь Праведників людства; проведено низку ініціатив законодавчого характеру на рівні Європейського Союзу, зокрема щодо встановлення Дня Праведника; реалізовано багато просвітницьких проєктів з метою популяризації прикладу Праведників для запобігання злочинам минулого в наш час.

З ініціативи «Гаріво» в Італії та інших країнах були засновані Сади Праведників, а у 2012 році у відповідь на ініціативу Асоціації Європейський парламент встановив Європейський день Праведника Гаріво 6 березня. Президентом асоціації є Габрієль Ніссім, відомий історик та автор багатьох книг про геноциди та героїчні історії окремих людей, які виявили моральну стійкість перед тоталітарними режимами.

Секретаріат Глави УГКЦ в Римі

МОЛИТВА ЗА ПРОСЛАВУ СЛУГИ БОЖОГО МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ

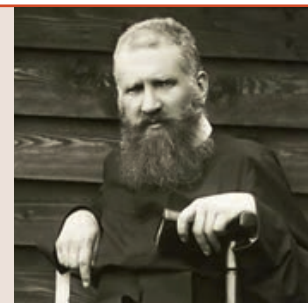
Господи Ісусе Христе – Ти завжди нагороджуєш найбагатшими скарбами Твоєї безконечної Любови Твоїх вірних слуг за їх праведне життя, і то не тільки вічною прославою у Твоєму небесному царстві, але часто й тут на землі прославляєш їх за те, що вони з особливою ревністю змагались для Твоєї слави і для поширення та закріплення Твого Царства між людьми.

Покірно благаємо Тебе, зволь прославити Твого вірного слугу Андрея Шептицького, що впродовж

свого праведного життя був добрим пастирем свого стада і великим подвижником Церковної Єдності, не тільки в нашому українському народі, але й серед усіх народів світу – щоб усі були одно Христове стадо й один Пастир.

Бо Ти святий єси, Христе Боже наш, і у святих спочиваєш, і Тобі славу возсилаємо з безначальним Твоїм Отцем, і пресвятим і благим і животворящим Твоїм Духом, нині й повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Подано за: «Церковний вісник»

ЧИ ЗМІНИТЬ ПАПА ВЧЕННЯ ЦЕРКВИ ЩОДО ОДНОСТАТЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ?

За повідомленнями у медіа, Папа Римський Франциск стверджує, що одностатеві пари мають право на сім'ю.

ЩО СТАЛОСЯ?

У документальному фільмі, прем'єра якого відбулася в Римі, Папа Франциск закликав захистити на законодавчому рівні спільне проживання одностатевих пар. Зауваження пролунали у частині фільму, де йдеться про душпастирство для тих, хто

ідентифікує себе як ЛГБТ, повідомляє Catholic News Agency. «Гомосексуальні люди мають право бути частиною сім'ї. Вони діти Божі і мають право на сім'ю. Ніхто не повинен бути відкинутим або нещасним через це», – сказав у фільмі Папа Франциск, розповідаючи про свій

підхід до душпастирства. Але найбільше суперечок серед католиків можуть викликати слова Папи, подані у фільмі: **«Що ми повинні створити – це закон про цивільний союз (співжиття). Вони мають право бути юридично захищеними»**.

Продовження на 3 стор. ▼

ЧИ ЗМІНИТЬ ПАПА ВЧЕННЯ ЦЕРКВИ ЩОДО ОДНОСТАТЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ?

▼ Продовження. Початок на 2 стор.

ЩО ЗА ФІЛЬМ?

Це документальний фільм російського режисера, який працює в Голлівуді, Євгена Афінієвського. Фільм «Франциск» розповідає про життя та служіння Папи Римського. Прем'єра фільму відбулася 21 жовтня в рамках Римського кінофестивалю.

Загалом фільм описує підхід Папи Франциска до нагальних соціальних проблем та душпастирського служіння серед тих, хто живе, за словами Понтифіка, «на екзистенційній периферії». Фільм представляє інтерв'ю з працівниками Ватикану, зокрема кардиналом Луїсом Теглем та іншими співробітниками папи, і демонструє адвокатську діяльність папи щодо мігрантів, біженців та бідних, його роботу над проблемою сексуального насильства серед духовенства, роль жінок у суспільстві та ставлення до тих, хто ідентифікується як ЛГБТ.

СЛОВА ПАПИ ВИРВАЛИ З КОНТЕКСТУ?

Поки що немає коментарів Апостольської Столиці на цю тему. Як повідомляє AP NEWS, коментар Папи Франциска про підтримку цивільних союзів (співжиття) не був знятий безпосередньо для фільму «Франциск», це частина інтерв'ю мексиканському каналу *Televisa*, що було записане ще у 2019 році. Але тоді до остаточної редакції ці слова Папи Франциска з невідомих причин не потрапили. Залишається питання, в який спосіб і чому саме цей епізод був використаний у фільмі Афінієвського, представлений на цьогорічному Римському кінофестивалі. Афінієвський теж ухилився від відповіді на питання репортерів щодо сенсаційності і походження заяви Папи. Режисер лише наголосив, що було би прикро, якби журналісти у фільмі зауважили тільки це.

Цитата Папи теж викликає дебати щодо її розуміння. Адже маса світових видань переклала його слова *convivencia civil* як потребу створити закон про цивільний «союз» чи «зв'язок», натомість дехто наголошує про неточність такої інтерпретації, і що йдеться насправді про «співжиття». А таке формулювання може мати інший сенс.

Оригінал заяви Папи був іспанською. Формулювання «*convivencia civil*», яке викликало найбільше емоцій і найширше коментується зараз у контексті всієї промови Папи, в перекладі найбільше відповідає формулюванню «спільне життя». Воно не стосується «партнерських союзів» – як коментують це деякі медіа, – іспанською вони звучать як «*unión civil*» або, в схожій фор-

мі, «*unión registrada*». Повністю вислів Папи можна перекласти так: «Гомосексуальні особи мають право бути в сім'ї; вони – Божі діти; мають право на сім'ю. Нікого не можна викинути з сім'ї ані зробити його життя через це нестерпним. Те, що ми маємо зробити, – це право жити разом. Вони мають право бути захищеними».

ТО ЩО МАВ ПАПА НА УВАЗІ?

Ні Папа, ні офіційна пресслужба Святого Престолу цього не пояснює. Ватиканіст Андреа Гальєрдуччі прокоментував для *Католицької інформаційної агенції* висловлювання Папи: «Слова Папи Франциска щодо спільного життя (ісп. «*convivencia civil*») жодним чином не суперечать ученню Церкви, але при цьому не змінюють її доктрини. Папа говорить про спільне життя, про ініціативи легалізації, і я вважаю, що, роблячи це, він посиляється насамперед на аргентинські міркування. В Аргентині багато просімейних організацій, які чинять серйозний тиск і мають великий культурний вплив, а також ведуть боротьбу проти одностатевих шлюбів. Папа, який завжди був проти гомосексуальних шлюбів, завжди думав більше про діалог і прагматичний підхід. Його висловлювання потрібно розглядати в цьому контексті», – вважає ватиканіст.

ВЧЕННЯ ЦЕРКВИ ЗМІНИТЬСЯ?

Вчення Церкви не змінюється за допомогою фільмів чи інтерв'ю. Тому звернемося до документів Церкви, які залишаються актуальними: У 2003 році під керівництвом кардинала Йозефа Ратцінгера та за вказівкою Папи Римського Івана Павла II Ватиканська конгрегація віровчення навчала, що «повага до гомосексуальних осіб жодним чином не може призвести до схвалення гомосексуальної поведінки або до юридичного визнання гомосексуальних союзів. Загальне благо вимагає, щоб закони визнавали, сприяли та захищали шлюб як основу сім'ї, первинну одиницю суспільства».

«Юридичне визнання гомосексуальних союзів або розміщення їх на тому ж рівні, що і шлюб, означало б не лише схвалення девіантної поведінки, що призведе до того, що це стане взірцем у сучасному суспільстві, але також перекреслило б основні цінності, що належать до загальної спадщини людства. Церква не може не захищати ці цінності на благо чоловіків і жінок і на благо самого суспільства», – йдеться у документі.

Подано за: CREDO

ЧЕТВЕРТА ЦЕРКВА ВИЗНАЛА АВТОКЕФАЛІЮ ПЦУ

Православна Церква Кіпру визнала автокефалію Православної Церкви України. Передісторія: Собор ієрархів Грецької (Елладської) Церкви 12 жовтня 2019 року визнав автокефальну Православну Церкву України. Елладська Церква стала першою після Вселенського Патріархату з-поміж помісних православних Церков світу, яка визнала ПЦУ. 8 листопада 2019 року найстаріший після Вселенського патріархату Олександрійський патріархат офіційно визнав автокефальну Православну Церкву України. 5 січня 2019 року у Стамбулі підписали томос про автокефалію української Церкви, 6 січня патріарх Варфоломій передав його митрополиту Київському і всієї України Епіфанію. (Українська правда)

Кіпрська Церква офіційно визнала автокефалію Православної Церкви України

ПАМ'ЯТІ ЮРІЯ САСА-ПОДЛУСЬКОГО

У Чикаго помер Юрій Сас-Подлуський – лікар і меценат, який викупив на європейських аукціонах десятки безцінних речей, зокрема реліквії митрополита Андрея Шептицького, і передав на зберігання до Ukrainian National Museum. Бачився з ним двічі. І кожен раз він передавав музеєві якісь фантастичні речі, які коштували тисячі і тисячі доларів, і дуже з того тішився. Я його запитав, чи не шкода йому витратити свої кровні, може краще лишити щось родині? Він сказав, що вирішив не лишати ніяку спадщину синові-американцеві. Питаю чому? Відповідь – він не любить Україну. І всі свої статки перевів у цінні дари для наступних поколінь. (Вахтанг Кіпіані, з Фейсбуку)

УПОКОЇВСЯ ВЕТЕРАН АТО МИКОЛА МИКИТЕНКО

Ветеран АТО Микола Микитенко в ніч на 11 жовтня підпалив себе на Майдані Незалежності у Києві. Його госпіталізували у важкому стані. За словами його дочки, також військовослужбовиці Юлії Микитенко, мотиви вчинку батька суто політичні. «Незгода з діями чинної влади, а саме: розведення військ на лінії розмежування і повзуча окупація Росії». Микола Микитенко («Ворон»), активіст Самооборони Майдану, воїн-доброволець, волонтер, пройшов пекло Маріїнського парку та Інститутської, боїв у складі батальйону Кульчицького під Слов'янськом та за Карачун. Під час евакуації збитого гвинтокрила на Карачуні отримав поранення. Після лікування служив у різних бойових підрозділах в зоні ООС. Не вистояв у битві з байдужістю і зрадою – як влади, так і співгромадян. (Укрінформ; Ігор Пошивайло)

ОТЕЦЬ ВАСИЛЬ ГАРАНДЖА – ЛАУРЕАТОМ СТИПЕНДІЇ ім. СОЛЬЧАНІКА

Щороку в УКУ вручають стипендію ім. Героя України Богдана Сольчаника. Цьогорічним лауреатом став о. Василь Гаранджа, аспірант II року навчання кафедри церковної історії докторської програми з богослов'я (STD). Традиційно, умовою для отримання стипендії є науковий доробок, участь у наукових конференціях, міжнародний досвід, громадська діяльність тощо. Тема дисертаційного дослідження отця Василя: «Греко-католицька богословська академія як втілення ідеї Українського університету у Львові в першій половині ХХ століття». Отець Василь активно брав участь у діяльності Пасторального центру, проходив практику в громадах Казахстану та на сході України, разом з іншими семінаристами брав участь в протестних акціях у Києві під час Революції Гідності. У вільний від навчання час допомагав упорядковувати документи Історичного архіву УГКЦ в Римі, а також на волонтерських засадах ще з кількома однодумцями займається оцифруванням та оприлюдненням в мережі Інтернет документів і рідкісних видань, що стосуються історії Української Греко-Католицької Церкви. (УКУ)

СВЯТОГО ВЕЛИКОМУЧЕНИКА ДИМИТРІЯ

▼ Продовження. Початок на 1 стор.

Цей святий не жалів своєї молодості, не був прив'язаний до багатства, навпаки, дав розпорядження слугі, щоб той після його смерті роздав усе майно потребуючим. А це означає, що він знав правдиву вартість дочасного добра, котра полягає не на збиранні золота й срібла, не у вишуканих меблях та розкішних одягах, не в їжі та в напоях, а в тому, щоб ділитися з ближніми, допомагати бідним, убогим, опущеним. І це потвердив Ісус Христос, відзиваючись до багатого юнака: «Якщо хочеш бути досконалим, піди, продай, що маєш, дай бідним і будеш мати скарб на небі; потім приходи і йди за мною» (Мт 19,21).

А ми, часто, вважаємо багатством – мати якнайбільше усього й не хочемо

вірити словам Господнім, що правдивість багатства полягає на роздаванні його поміж потребуючими. Правдиве набування багатства – це давати милостиню з того, що посідаємо. Дочасні добра мають властивість тримати людину в тому напрямку, щоб їх побільшувати і тоді людина стається скупкою, обмеженою, думає тільки в одному напрямку, щоб всього мати вдосталь.

Історія свідчить, що воно стається великою перешкодою у слідуванні за Божими приписами. Невідомо, коли б св. Димитрій дорожив матеріальними благами, чи він пішов би за вченням Спасителя, щоб аж віддати своє життя за нього. Він полюбив правду, що його визволила із тенет дочасних, а правдою був Христос.

Від мучеників можемо багато навчитися: як потрібно любити Бога та усувати перешкоди, що стоять в дорозі до Всевишнього. Тут йдеться не тільки про мате-

ріальні речі, але про різні види спокус, котрі диявол та світ пропонують людям. Боротьба святого великомученика, про котрого сьогодні роздумуємо, полягала не тільки на легковаженні багатством, але це означало його боротьбу з усім, що противилося Богові. Святець міг промовчати, що він належить до прихильників Христа, але він поборов страх, що не міг замкнути йому уста. Святий великомученик Димитрій бажав бути вірним Христові аж до пролиття крові, тому: «Цінна в очах Господніх смерть його вірних» (Пс 116,15).

Мученики, подібно як інші люди, що живуть у смертному тілі, піддаються випробуванню, що його приносить життя кожного дня, а їх благородний кінець засуджує злобу людей і навіть самих злих духів: «Смерть мучеників є викриванням безсилля дияволів» (пор. св. І. Золот.)

Відвагу, щоб віддати своє життя, мученик не взяв сам

від себе, а Господь дарував її для нього, тому що він старався бути вірним у малих речах. Наше життя у більшості випадків складається з вірності Богові в простих завданнях, наприклад: з пильнування доброї щоденної молитви, зберігання постів у п'ятницю, правдомовності, щирості у спілкуванні, прощенні образ, в правдивій любові до ближнього: в униканні осоружних слів, обмов та заздрості; у поборенні лінивства та самолюбства...

Не можна починати будови із даху, коли бракує фундаменту та стін. Не можна стати мучеником, коли людині бракує сильної постанови йти за Божою волею та приймати все з його руки. Стараймося будувати наш духовний дім з малих цеглинок вірності Творцеві у щоденній послузі, у виконанні Заповідей Божих та уникаймо прогрішень; тому що не буде користі з наших старань до цього часу, поки ми не перестанемо ліпитися до гріху.

Не обмежуймося сьогодні, щоб тільки подивляти життя святого мученика чи мучеників, але стараймося кожної миті свідчити нашу любов до Господа, поборюючи всякі види спокус. Зростаємо у любові до Бога через свідоцтво любові до кожного ближнього, навіть того, що нас зневажає та ображає, бо іншої дороги немає до щасливої вічності.

Просімо святого вмч. Димитрія, щоб він заступався перед Господом за нами, щоб ми витривали у доброму до кінця, бо тільки тоді спасемося! Хай всяка незгода, що появляється у нашому народі буде поправлена Спасителем. Він помер за всіх, тому ми не можемо бажати зла нікому. Христос краще знає як розібратися із усіма невірними людьми, тому залишімо це йому, щиро молячись до нього. Хай буде благословенне ім'я Пресвятої Тройці на віки! Св. Димитріє, молися за нас до Господа!

Владика Ігор (Возьняк)

ХТ

«ВАША ПОЗИЦІЯ Є БЕЗПІДСТАВНА ТА НАДУМАНА»

Львівська інтелігенція написала відкритий лист Архієпископові Мечиславу Мокшицькому, Митрополитові Львівському Римо-Католицької Церкви в Україні, голові Конференції Єпископів РКЦ в Україні та голові Комісії доктрини віри.

Спираючись на Ваше інтерв'ю п. Кшиштофові Тадею, в якому Ви згодилися на скромне звертання «отче», оскільки обрали своїм девізом одне слово – «покара» [Кшиштоф Тадей.

Секретар двох Пап. Розмова з архієпископом Мечиславом Мокшицьким. – Львів: Вид-во Св. Павла, 2018. – С. 11], ми, з Вашого дозволу, теж звертаємося до Вас саме так.

ПРЕПОДОБНИЙ ОТЧЕ!

25 вересня 2020 р.Б. «Радіо Люблін» подало Ваш виступ на конференції, присвяченій «драматичній і складній історії РКЦ на Сході», яка відбулася в рамках Третього прикордонного («Kresowego») конгресу в Люблінському Католицькому університеті, де Ви навчалися до 1987 р.Б., а у 2012 р.Б. отримали золотий диплом факультету теології «За внесок у відродження релігійного життя у Львівській архидієцезії».

У своєму виступі Ви назвали проблеми, з якими, на Вашу думку, зустрічається в Україні РКЦ:

1. Український націоналізм – одна з найповажніших проблем, з якою,

за Вашими словами, стикається РКЦ.

2. На Вашу думку, РКЦ на Україні трактують як польську Церкву і тому (?) намагаються їй перешкоджати та обмежувати її діяльність.

3. Націоналізм, який, з Вашої точки зору, панує на Україні, особливо в Греко-Католицькій Церкві, по-Вашому, обмежує Вашу свободу діяльності.

Хочемо запитати Вас: неодноразово вживаючи словосполучення «український націоналізм», яке значення Ви у нього вкладаєте? Яким саме видом націоналізму Ви тавруєте українців? Адже сьогодні щодо визначення цього поняття висловлено багато поглядів, а згідно з працями відомих у світі науковців, існує досить багато його різновидів, і далеко не кожному дається негативна оцінка. Адже загальновідомо, що навіть народи Європейського Союзу, об'єднані в єдину спільноту,

оберігають і плекають кожен свою національну ідентичність.

Безпідставність Ваших звинувачень чітко показує лист Президента Республіки Польщі Анджея Дуди від 29.03.2016 р.Б. під назвою «Вступ до історичної публікації, присвяченої Польщі і ролі польської Католицької Церкви у світі, адресований учасникам Світових Днів Молоді у Кракові» [Путівник з історії Польщі 966 – 2016. Варшава, 2016, с. 5]. Невже і Президента РП через те, що він називає РКЦ у Польщі польською Церквою, за Вашою логікою, варто визнати українським націоналістом?

А Ви, преподобний отче, як Глава РКЦ в Україні, якого національного обличчя надаєте цій Церкві, відправляючи меси до «Дня поляка», з нагоди прийняття Конституції Польщі, до дня незалежності Польщі, особисто служачи літургії і виголошуючи про-

мови польською мовою? Але ми це сприймаємо майже як належне, навіть розуміємо відзначення Вас офіційним хрестом орденом відродження Польщі «За особливі заслуги перед Церквою за діяльність на благо поляків в Україні», оскільки значна частина вірних РКЦ в Україні, як відомо, дійсно є поляками. Через це важко зрозуміти, чому ж Вас так зачіпає, коли на побутовому рівні РКЦ в Україні часом можуть назвати польською Церквою? Підкреслюємо, саме на побутовому, оскільки ніколи в публічному просторі жоден представник української влади чи ієрарх «націоналістичної» УГКЦ не застосував такого означення до РКЦ в Україні. Так само і численна українська діаспора в Італії, Португалії та багатьох інших католицьких країнах ніколи не вважала і не вважає РКЦ польською.

Продовження на 5 стор. ▼

«ВАША ПОЗИЦІЯ Є БЕЗПІДСТАВНА ТА НАДУМАНА»

▼ Продовження. Початок на 4 стор.

Також ми не розуміємо, чому Ви, стверджуючи, що до РКЦ належить багато українців та людей інших національностей, і представляючи в Україні Вселенський Апостольський Престол, ніколи не проводите богослужінь до Днів Конституції та Незалежності України, а також не відзначаєте національних свят інших національних менших, окрім польської. Адже тим самим Ви ставите РКЦ в Україні у позицію внутрішньої еміграції, даючи підстави трактувати її на побутовому рівні саме як польську Церкву.

Те, що Ви вважаєте українським націоналізмом, на нашу думку, є насправді проявом природного, власного всім народам світу процесу усвідомлення своєї національної ідентичності та формування державного народу – української політичної нації, яка продовжує виборювати свою незалежність у боротьбі з російськими окупантами. І у фронтових окопах наші герої-воїни захищають як інтереси України, так і європейські цивілізаційні цінності, і серед них – не лише свободу та демократію, але також і право націй на самовизначення. І серед наших захисників є не тільки етнічні українці, але й немало росіян, грузинів, чеченців, євреїв, білорусів та представників інших народів. «Український націоналізм», який вони демонструють, насправді є патріотизмом, природним для кожної нації, зокрема також і польської. І дійсно, чи міг би народ, опанований «українським націоналізмом» у негативному значенні, яке Ви приписуєте цьому термінові, мати президентів, голів парламенту, прем'єр-міністрів та міністрів, які, попри свою належність до політичної української нації, не є етнічними українцями?

Ми також не можемо зрозуміти Ваших звинувачень щодо УГКЦ у тому, що в ній, за Вашими словами, «особливо панує націоналізм». Може, Ви думаєте так тому, що ця Церква має у своїй назві слово «українська»? Чи тому, що богослужбовою мовою у ній є українська? Чи, може, тому,

що в її церквах правиться літургія на свято Незалежності України? Чи, може, тому, що греко-католицькі священники як капелани відстоюють незалежність України у боротьбі з російською агресією? Чи, може, тому, що УГКЦ надає духовну підтримку мігрантам українцям за кордоном?

Ми також не розуміємо, як УГКЦ, що діє на своїй рідній землі, має своїх вірних і своє поле для праці, «утруднює свободу діяльності» Вам? Чи Ваші слова, часом, не є відголоском ідеології комуністичної Польщі, в якій, за словами професора Єльського університету Тімоті Снайдера, «...УГКЦ асоціювалася новим [тобто комуністичним] режимом радше з українським націоналізмом, аніж з Річчю Посполитою, що її створила»? [Снайдер Т. Перетворення націй. – К.: «Дух і літера», 2012. – С. 218.] На нашу думку, Вам, як представникові Апостольського Престолу в Україні, не личать недружні вислови в дусі комуністичної ідеології щодо УГКЦ, яка відстоює свою вірність Вселенській Церкві в часи неймовірно тяжких комуністичних репресій.

Хочемо звернути Вашу увагу, що у своєму виступі на згаданому вище конгресі Ви постійно вживаєте вираз «на Україні». Загальновідомо, що так прийнято висловлюватися про недержавні території, тому застосування прикметника «на» щодо України є відголоском її колишнього колоніального стану і спрямоване на приниження її статусу як незалежної держави. До речі, таку форму

зараз вживають лише представники імперської Росії, тому дивно, що Ви, превелебний отче, висловлюєтеся з ними в унісон.

Крім того, Ви говорите про проблеми РКЦ «на східному пограниччі» («на Kresach Wschodnich»), тобто на «східних окраїнах Польщі», в той час як території, які ви маєте на увазі, історично, демографічно і юридично є невід'ємною частиною України, причому непорушність державних кордонів після II Світової війни раз і назавжди визнала вся міжнародна спільнота, у тому числі і Республіка Польща. Сумновідомо, що радикальне шовіністичне польське «кресове» середовище постійно виказує територіальні претензії до держави України, що не відповідає офіційній позиції Польської держави. Тому, на наш погляд, Ваша участь у таких заходах як офіційного представника Апостольського Престолу в Україні виявляє неповагу до Української держави, її народу і влади, а як громадянина Республіки Польщі – суперечить політиці цієї держави, яка, для прикладу, майже одночасно зі згаданим вище конгресом у тому ж Любліні створює разом з Україною і Литвою політичну платформу, названу «Люблінським трикутником», з метою спільного сприяння європейській інтеграції Східної Європи та протистояння агресивним замахам імперської Росії.

Підсумовуючи те, що Ви висловили на конгресі в Любліні,

можна зробити певні висновки:

1. Ваша позиція – звинувачення всього українського народу та УГКЦ в націоналізмі як ідеології, що принижує інші народи – є повністю безпідставною і надуманою.
2. Ви, будучи духовною особою, а не політиком, маєте необережність висловлювати політичні звинувачення, що суперечить основній місії, покладеній на Вас Апостольським Престолом.
3. Будучи громадянином Республіки Польщі, Ви займаєте позицію, що не відповідає міжнародній політиці цієї демократичної держави.
4. Крім посади митрополита та сану архієпископа, Ви є головою Конференції єпископів РКЦ в Україні, а як представник Ватикану, на наш погляд, виконуєте ще й певну міжнародну дипломатичну місію. Проте наведені вище Ваші вислови, участь у конгресі, організованому шовіністичними «кресовими» колами, та зміст Вашого виступу на цьому конгресі демонструють недружнє ставлення до України як держави, до українського народу та Церкви.
5. Виокремлення вірних РКЦ лише однієї національності належності з ігноруванням національних потреб інших вірних, що перебувають під Вашою духовною опікою, «плекання польськості» на теренах України, на наш погляд, не може відповідати політиці Апостольського престолу та

принижує статус Римо-Католицької Церкви як Церкви Вселенської, до якої належить також і УГКЦ.

Сьогодні Україна проходить складні етапи становлення і розвитку демократичної правової держави. Шукаючи світової підтримки у проведенні реформ та боротьбі з російським агресором, Україна високо цінує позицію свого стратегічного партнера і сусіда – Польщі та сприяння з боку Апостольського Престолу. Не менше важливою для майбутнього нашої держави має бути і єдність українського народу, бо тільки єдність та злагода всередині країни разом із щирим порозумінням та миром із сусідами може бути тим, що насправді миле Богові [«Щоб усі були одно...» Ів. 17 (21)]. Хоча Ви і стверджуєте, що відкриті для єдності дії ведуть до дискредитації тих кроків, які і українці, і поляки вже зробили на шляху до принципового порозуміння. А протиставлення РКЦ і УГКЦ може вести лише до розбрату, але аж ніяк не до любові.

Очевидно, що єдино можливий конструктивний шлях для наших країн і народів – це шукати і здійснювати кроки до порозуміння навіть у складних питаннях, обтяжених негативною історичною пам'яттю. Але про це поговоримо іншим разом... А Вам, преподобний отче, навіть статус секретаря двох Пап не дає у цій ситуації права, за Вашими ж словами, «... грати роль судді світу, який заглядає Богові в карти» [Кшиштоф Тадей. Секретар двох Пап. Розмова з архієпископом Мечиславом Мокшицьким. – Львів: Вид-во Св. Павла, 2018. – С. 242].

Тому звертаємося до Вас з проханням – ще раз згадавши Ваш девіз, надалі постаратися висловлюватися та діяти у більшій відповідності до Вашої місії глави гільки Вселенської Церкви у нашій державі.

Голова Громадської Ради «Св. Юр» Валерій Калинюк; Президент Центру національного виховання молоді ім. А. Шептицького Григорій Брунець; Почесний голова Всеукраїнського товариства політичних в'язнів та репресованих Петро Франко та ще близько 30 підписів.
Подано за: «Український погляд»

СМОЛОСКИП ОСТОРОГИ

Якраз на Покрову преса принесла сумну вістку, що боєць-фронтвик ООС Микола Микитенко, який підпалив себе на Майдані Незалежності в ніч на 11 жовтня, помер. Як повідомила його донька Юлія, керувався він суто політичними мотивами: «незгодою з діями чинної влади, а саме розведенням військ на лінії розмежування і повзучою окупацією Росії».

У новітній час самоспалення було актом протесту проти потоптання «Празької весни» – це був

особливий європейський феномен, який засвідчив про відчуття цілковитої безнадії. Світло в кінці тунелю згасло, і серця відчайдухів запалали смолоскипами, щоб збудити увагу людей і їхнє сумління.

Ось лише неповний перелік:

Ришард Сівець (Польща) – вересень 1968;
Василь Макух (Україна) – листопад 1968;
Ян Палах (Чехословаччина)
Шандор Бауер (Угорщина) – січень 1969;
Ян Заїц (Чехословаччина) – лютий 1969;
Євжен Плочек (Чехословаччина) – квітень 1969;
Ромас Каланта (Литва) –

травень 1972;
Олекса Гірник (Україна) – січень 1978;
Валентин Бадиляк (Польща) – березень 1980.

На цьому трагічна традиція не обірвалася. 10 вересня 2019 в Удмуртії на знак протесту проти подальших утисків в Росії щодо удмуртської мови та культури здійснив акт самоспалення **Альберт Разін**, удмуртський науковець і громадський діяч. 2 жовтня 2020 року в Нижньому Новгороді головна редакторка сайту *Koza. Press* **Ірина Славіна** підпалила себе біля будівлі МВС. Журналістка написала на Facebook: «У моїй смерті

прошу винувати Російську Федерацію».

Усі вони стали «факелами свободи». І ось тепер цей страшний перелік треба доповнити новим «смолоскипом остороги»: **Микола Микитенко (Україна) – 11 жовтня 2020 року...**

Ми не схвалюємо самогубство, але й не є суддями, щоб зважувати, чи було їхнє самоспалення виправданим в очах Бога. Молимося, щоб милостивий Господь у час Останнього суду прийняв їхню жертву. А сьогодні ми говоримо про їхню мотивацію, бо ж кожен із перелічених хотів докричатися до своїх краян, переконати їх, що свобода і безпека народу є цінностями, за які варто жертвувати навіть своє життя.

Чи почує українське суспільство відчайдушний крик Миколи Микитенка? Чи запитає Президент України своїх співвітчизників в обіцяному опитуванні на виборах 25 жовтня, чи освітив нам цей трагічний смолоскип усю небезпеку від загравання з агресором? Складні питання...

Хай простяться р. Б. Миколі його земні гріхи – і хай не візьме український народ на себе гріх безпам'ятства й легковажності!

Ректорат УКУ

Думи мої...

В Православній Церкві в моментах, які не мають прямого регулювання в канонах, вагомим аргументом є прецедент. Зараз ясно видно, що Церкви грецької традиції у непростому процесі визнання Томосу про автокефалію Православної Церкви України вже сформували цей прецедент щодо «форми» визнання.

Отже, і в Церкві Греції, і в Олександрійському Патріархаті, які першими доєдналися до визнання, було визначено, що **право** визнавати нову автокефальну Церкву, якій надано Томос Вселенського Патріарха – це право **Предстоятеля**. Не Синоду чи іншого керівного органу, а саме Предстоятеля Церкви. Він реалізує його через літургійне поминання імені нового Предстоятеля автокефальної Церкви у Диптиху (офіційному переліку глав Помісних Церков).

Безперечно, що Предстоятель, перш ніж офіційно пом'янути ім'я глави нової автокефальної Церкви у Диптиху, **може** проводити консультації, формально чи неформально запитуючи думку інших ієрархів. Але він **не потребує** попереднього формального рішення якогось органу, який би «дозволив» йому таке поминання.

В Кіпрській Церкві такі консультації тривали давно. І всім, хто слідкує за процесом,

відомо, що кілька тісно пов'язаних з Росією дружбаю і пожертвами митрополитів голосно виступали проти визнання. Але також очевидно, що рішення Архієпископа Кіпру саме зараз визнати автокефалію ПЦУ – цілком зважене і продумане, початок якого був покладений ще у березні цього року під час візиту та співслужіння зі Вселенським Патріархом на Фанарі.

Перше поминання у Диптиху відбулося також не у випадковий час, а на синодальній літургії під час хіротонії новообраного єпископа. Предстоятелю співслужили члени Синоду і таким чином засвідчили свою підтримку рішенню глави Церкви.

Слід також взяти до уваги, що зараз авторитет Росії на Кіпрі дуже впав, вона вважається союзником Туреччини у територіальних суперечках з Грецією та Кіпром. Тому можливі виступи з промосковських позицій тих, хто буде незадоволений рішенням Предстоятеля, будуть сприйматися в тому

числі як «зрада еллінізму» та гра на користь супротивника.

Архієпископ Хризостом – один з найбільш особисто авторитетних Предстоятелів, богослов, який добре і глибоко вивчав українське церковне питання, який вів консультації з іншими Предстоятелями у цій справі. Отже його рішення – не випадкове, не спонтанне, а продумане, зважене з точки зору майбутнього, оперте на внутрішню підтримку в Церкві.

Тому як би зараз не намагалися промосковські коментатори применшити значення того, що відбулося (так само вони робили і у попередні рази оголошень про визнання) – ніякого успіху це не матиме. А сьогоднішня подія ще раз довела, що процес визнання хоча і повільний, але – незворотній.

**Євстратій Зоря,
з персональної сторінки
у Фейсбуці,
24.10.2020 р.**

СТУПИТИ НА ДОРОГУ БРАТЕРСТВА (2)

Ознайомлюємо вас з новою енциклікою Папи Франциска на тему братерства та соціальної дружби.

Розпочавши попереднього разу ознайомлення з новою енциклікою Папи Франциска «Fratelli tutti», сьогодні починаємо читати перший розділ цього документу, назва якого «Тіні замкненого світу». Не претендуючи на вичерпний аналіз, ані на розгляд всіх аспектів дійсності, в якій живемо, у першому розділі енцикліки «Fratelli tutti», названому «Тіні замкненого світу», Папа Франциск звертає увагу на деякі тенденції світу, що заважають розвитку загального братерства. Далі знайомимося із нещодавно опублікованим Папським документом.

Ці роздуми Святіший Отець розпочинає із «розбитих мрій», вказуючи на те, що протягом десятиріч здавалося, що світ чогось навчився із багатьох війн минулого та повільно прямує до різних форм інтеграції. Так, розвинулася мрія про «об'єднану Європу», набрали сили спонуки до латиноамериканської інтеграції. В багатьох країнах відбулися спроби примирення та наближення (10).

Однак, помічаємо знаки повернення назад: розпалюються «анахронічні конфлікти, які вважалися подоланими, воскресають замкнені, загострені, різко виражені та агресивні прояви націоналізму». В багатьох країнах ідея єдності, «пронизана різними ідеологіями», породжує нові форми егоїзму та втрати соціального чуття, прихованого за «так званим захистом національних інтересів» (11).

Водночас, взявши на озброєння гасло «Відкритися на світ», економіка та фінанси застосовують його виключно з посиланням на відкритість на закордонні інтереси та на свободу економічних потуг інвестувати повсюди без зобов'язань і ускладнень. Глобальна економіка маніпулює місцевими інтересами й байдужістю до спільного блага, «нав'язуючи єдину культурну модель», яка уніфікує світ, але поділяє людей і нації. «Ми самотні як ніколи раніше у цьому уніфікованому світі, що віддає перевагу індивідуальним інтересам та послаблює спільнотний вимір існування. Зростають, радше,

▲ Софія Білик, «Моління в Гетсиманському саду». «Для мене ця ікона про любов і разом з тим про самотність, яку можна відчути навіть поруч з близькими; вона про прийняття і про те, що Бог ніколи в нас не розчарується».

ринки, де люди виконують роль споживачів або глядачів», – пише Папа, вказуючи на те, що така форма глобалізму сприяє ідентичності сильніших, але розсіює ідентичність убогіших і бідніших регіонів, узалежнюючи їх (13).

Все це, як зазначає Святіший Отець, веде до втрати відчуття історії, що викликає ще більший розпад. Ми є свідками своєрідного «деконструкціонізму», в рамках якого людська свобода претендує на те, щоби «все будувати з нуля». Незмінними залишаються «потреба необмеженого споживання та загострення різних форм беззмістовного індивідуалізму». У цьому контексті наведені слова з Апостольського напоумлення «Christus vivit», у яких наголошується на тому, що саме ідеології працюють таким чином, щоби посягти викорінення, недовіру до скарбів досвіду минулого, аби могли з легкістю маніпулювати (13).

Йдеться про «нові форми культурної колонізації». Адже ефективним шляхом до знищення історич-

ної свідомості, критичного мислення, зобов'язання на користь справедливості та інтеграції є «випорожнити сенс або підмінити значення великих слів». «Що сьогодні означають такі вислови, як демократія, свобода, справедливість, єдність?» – запитує Папа, зазначаючи, що вони були «маніпульовані та здеформовані», щоб використовуватися як засоби домінування та порожні гасла для виправдання будь-якої дії (14).

«Найкращим способом для того, аби домінувати та без обмежень прямувати вперед є сіяння браку надії та викликання постійної зневіри, добре замасковане захистом деяких цінностей», – веде далі Глава Католицької Церкви, запрошуючи замислитися над таким явищем, як відсутність спільного проекту. В багатьох країнах політика вдається до загострень і поляризації, різними способами іншим заперечується право на існування та мислення, вдаючись до висміювання чи сіяння підозр. Це веде до збідніння суспільства.

Така політика перестав бути «здоровою дискусією про довгострокові проекти для розвитку всіх і задля спільного блага», все зводиться до «маркетингу», який знаходить «найефективніший» ресурс у знищенні іншого, а дискусією маніпулюється задля утримання стану суперечок і протистояння. Як у таких обставинах, де «перемогти» стало синонімом «знищити іншого», можливо підвести голову, щоби розпізнати ближнього, стати поруч із тим, який упав? (15–16).

«Заопікуватися світом, який нас оточує та утримує, означає заопікуватися нами ж самими. Але потребуємо установитися як "ми", що населяємо спільний дім», – зазначає Папа, вказуючи на те, що таке піклування не цікавить економічні сили, що потребують швидких надходжень, а голоси, що підносяться на захист довкілля, часто зацитуються та висміюються. Але серед такої культури, «порожньої, спрямованої на негайне та позбавленої спільного проекту», можемо

передбачити, що вичерпання певних ресурсів приведе до нових війн (17).

У цьому контексті Наступник святого Петра пропонує звернути увагу на явище «світового непотребу», вказуючи на те, що складається враження, що деякі частини людства приносять в жертву на користь іншої частини, що, мовляв, заслуговує жити без обмежень (18). «Брак дітей, що викликає старіння населення, разом з покиненням літніх людей у болючій самотності, приховано стверджує, що все закінчується на нас, що рахуються лише наші індивідуальні інтереси», – пише Папа. Таким чином, предметом відкинення немов непотребу стають не лише їжа чи надмірні блага, але часто – людські істоти. Йдеться, зокрема, про літніх людей, не усвідомлюючи того, що віддати їх на утримання іншим не лише збіднює сім'ю, але й позбавляє молоді покоління «необхідного контакту з їхніми коріннями» (19).

Оте відкинення немов непотребу проявляється в різних способах, як от гарячкове прагнення будь-якою ціною зменшити кошти праці, провокуючи безробіття, в расизмі, що постійно виходить на яв, показуючи, наскільки гаданий поступ суспільства не є настільки дійсним і не є гарантованим раз і назавжди (20).

«Існують економічні правила, що виявилися ефективними для зростання, але не настільки ефективними для цілісного людського розвитку. Зросло багатство, але без рівноваги, наслідком чого є народження нових форм бідності», – зазначає Святіший Отець, звертаючи увагу на те, що коли говориться про зменшення бідності в сучасному світі, то йдеться про зіставлення із критеріями інших епох: наприклад, колись відсутність доступу до електропостачання не вважалося ознакою бідності... Слід аналізувати це явище у контексті дійсних можливостей конкретного історичного моменту (21).

Опрацював
о. Тимотей Т. Коцур, ЧСВВ;
«Новини Ватикану»

ПОЄДНАЛИСЯ ЗНОВУ

У Книзі Буття України новий запис: 3 жовтня 2020 року відійшла у вічність Раїса Панасівна Руденко. Кажуть, перед смертю марила, розмовляла з Миколою Даниловичем. Він таки прийшов, щоб її супроводжувати через останній рубіж. І вже їх більше ніхто і ніщо не роз'єднає: ні арешти, ні колючі дроти, ні різниця в датах смерті. А далі в них – вічність.

Жодну людину не вмістити в одне визначальне слово, отож, багатогранною була і Раїса Панасівна. Але мене все-таки пориває сказати про неї: «Людина з міцним хребтом». Такою я знаю її від листопада 1976 року, коли ми вперше познайомилися в Конча-Заспі, де вони жили тоді з Миколою Даниловичем. Над нею могли літати (і таки літали!) урагани життєвих бур, які збивали з ніг інших, менш стійких. Раїса Панасівна ж стояла твердо й незворушно. Мало того, що стояла сама, та ще й служила опорою для чоловіка, який ті бурі ніби прикликав до себе.

Такою стримано відважною прийшла вона в життя Миколи Даниловича, офіційно оголошеного несповна розуму й покинутого всіма, хто вважав за безпечніше відцуратися від неблагонадійного письменника, «міченого» кагебістським тавром. Такою гідною та незворушною була вона й тоді, коли спостерігала за безкочечними обшуками у своєму домі, їздила на побачення зі своїм заарештованим чоловіком і, врешті-решт, зустріла вістку про власний арешт.

◀ Раїса Руденко у засланні, 1987 рік

В Українській Гельсінській групі Раїса Панасівна скромно виконувала секретарські функції, ніколи не домагаючись якогось визнання. Вона не знала ні гордині, ні страху. Не була непомильною, але завжди могла сказати, що свої дії звіряла зі своїм сумлінням. Спокійно і впевнено ставила чоло кагебістам, бо ніби несла в собі мудрість не одного покоління українців: життя треба прожити так, щоб не соромно було дивитись людям у вічі.

Спершу 5 лютого 1977 року заарештували Миколу Даниловича, а для Раїси Панасівни почалося життя дружини арештанта: їздила на побачення в Донецьк, де вели слідство й суд, а тоді у мордовські табори ЖХ-385/19 і 385/3. З побачень поверталася не з порожніми руками, а з новими віршами свого чоловіка-поета й інформацією про життя у таборі. Вміла все це упорядкувати і передати за кордон. Домагалася звільнення Миколи Даниловича, а 9 травня 1978 року сміливо маніфестувала біля бібліотеки ім. Леніна в Москві з плакатом «Звільніть мого чоловіка, інваліда війни М. Руденка!».

А коли на Заході вийшла друком збірка тюремних віршів Миколи Руденка, в КГБ розлютились, і подальша доля його дружини була визначена. Зрештою, вона знала це віддавна, і у своїх недавніх спогадах у журналі «Дзвін» вона написала про це так: «Капітан КГБ Котовенко у 1970-х рр. "дружно радив" мені, що я просто мушу написати,

◀ Подружжя Руденків у засланні, с. Майма, Алтайський край, 1987 рік

що мій чоловік зійшов з розуму і що Микола Руденко працює на ЦРУ. Я повинна через пресу засудити усю його діяльність і відмовитися від нього як від мого чоловіка. І за цю "послугу" мені "забудуть" усе, що я робила в час мого подружжя з Руденком. Мене ніхто не судитиме. Звичайно, що я без вагань вибрала тюрму, а не ганьбу... "Раз так, – каже мені Котовенко Іван Іванович, – ви вже зробили свій вибір. Не тільки вашого чоловіка, а й вас заарештують". "Заарештують, то заарештують, що ж мені робити. Своєї долі не тільки не обійдеш, а й конем не об'їдеш", – відповіла я народною мудрістю на це попередження "доброго радника".

Раїсу Панасівну заарештували 15 квітня 1981 року і засудили також як «особли-

во небезпечного державного злочинця» на 5 років позбавлення волі у таборах суворого режиму й на 5 років заслання. Від адвоката вона відмовилась і захищала себе сама.

Оскільки жіночий табір був у Мордовії, Миколу Руденка задля уникнення можливого контакту перекинули з мордовського табору в табір № 36 у Кучино, Пермської обл., де ми з ним знову й зустрілися. А коли Раїса Панасівна відбула своє ув'язнення, її не зразу відправили до с. Майма на Горному Алтай, де на той час уже відбував своє заслання Микола Данилович. Довелося Руденкові докласти чимало зусиль, щоб закон було таки виконано.

Горбачовська «перебудова» принесла їм не лише звільнення, а й вимушену еміграцію, бо в'їзд до України їм заборонили, а помешкання у Києві конфіску-

вали. Так у січні 1988 року подружжя пара опинилася в Нью-Йорку, де Микола Данилович працював на радіо «Свобода», а Раїса Панасівна – в редакції газети «Свобода». Там я невдовзі з ними знову обнявся.

З поверненням в Україну на початку 1990-х років удари долі, що їх довелося перенести Раїсі Панасівні,

не припинилися. 1 квітня 2004 року помер Микола Данилович, після чого дружина взялася упорядковувати й видати творчий доробок чоловіка. Згодом вона сама потрапила у тяжку аварію, після якої її ледве повернули до життя. Але в голосі її й далі вчувався отой рівний спокій людини, яка знає свою місію в цьому житті.

І справді, маючи численні проблеми зі здоров'ям, вона знаходила ще сили й бажання бути секретарем Наукового товариства ім. Сергія Подолинського, створеного 1999 р. за ініціативою Миколи Даниловича. Для всіх членів цього товариства, що об'єдналися довкола філософської спадщини Миколи Руденка, Раїса Панасівна була живою «зв'язковою» і незмінним джерелом натхнення. Не дожила вона кілька місяців, щоб очолити відзначення 100-літнього ювілею свого славного чоловіка, профінансувати яке українська влада їй відмовила.

8 листопада 2006 року Президент України Віктор Ющенко нагородив Раїсу Панасівну Руденку орденом «За мужність» I ступеня. Усі борці Руху опору в Україні нагородили її найвищим титулом своєї Посестри. А Бог, ми віримо, нагородить її тим, що оселить її разом із Миколою Даниловичем там, де праведні спочивають.

**Мирослав Маринович,
«Збруч»**